

PREČO EVANJELIKÁLNA TEOLÓGIA?

Pavel Hanes

Otázka v nadpise nás môže viesť hneď pri prvom zamyslení dvomi smermi. Dá sa tu uvažovať o tom, čo presne označuje prídavné meno *evanjelikálna*, alebo o tom, či evanjelikalizmus naozaj má to, čo je možné nazvať *teológiou*.

Prvá téma (ktorou sa budem zaoberať v tomto článku) sa týka problému "pravého" evanjelikalizmu. Čo toto slovo pomenúva, keď sa k tomuto pojmu hlásia fundamentalisti aj post-konzervatívci, prestalisti,¹ letničiarci aj charizmatici, kreacionisti aj (teo-)evolucionisti, dispenzacionisti aj rekonštrukcionisti, fundacionisti aj post-fundacionisti, errantisti aj inerrantisti,² tradiční evanjelikáli, liberálni evanjelikáli, neo-evanjelikáli, mladší evanjelikáli, post-evanjelikáli...? Môže byť za tým všetkým nejaká *spoločná* teológia? Pritom teológiou nemám na mysli "vedecké spracovanie kresťanského svetonázoru" (ako sa to robí na univerzite), ani "osobné myslenie viery" (ktoré musí mať každý kresťan), ale skôr "systém doktrín charakteristických pre kresťanskú cirkev alebo denomináciu" (taký systém tvorí jeden z identifikačných znakov kresťanského spoločenstva viery).

Druhá téma, ktorá by sa z nadpisu dala vyčítať, by sa zaoberala otázkou evanjelikálneho anti-intelektualizmu. Evanjelikálny historik Mark Noll v r. 1994 publikoval knihu s veľavravným názvom "Škandál evanjelikálneho myslenia" (*The Scandal of the Evangelical Mind*), v ktorej prvá veta vyhlasuje, že evanjelikálne myslenie prakticky nejestvuje (... *there is not much of an evangelical mind*). Ide mu síce o americkú situáciu, ale podobné hlasy ľahko nájdeme aj na iných kontinentoch. Pojem "evanjelikálna teológia" ani u nás neznie dostatočne akademicky, a tak sa mu tam, kde potrebujeme "vedeckú úctyhodnosť", vyhýbame.

Vráťme sa teda k otázke evanjelikálnej identity. Prídavné meno "evanjelikálny" je v našom jazyku ešte stále pociťované ako novotvar. V Krátkom slovníku slovenského jazyka (2003) sa nenachádza a vo Veľkom slovníku slovenského jazyka (2006) je nepresne definované (pojem je vzťahnutý len na metodizmus a baptizmus). Pri zisťovaní alebo overovaní správneho používania pojmov, ktoré nám odkázala história, je dobré preskúmať ich pôvodný (historický) význam a úzus. Slovo "evanjelikálny" je odvodené od pojmu "evanjelium" (tak ako ďalšie slovenské slová: evanjelický, evanjeliový, evanjelijný, evanjelizačný, evanjelistický, evanjeliárny) a v historiografii je používané na pomenovanie prebudeneckých hnutí v rámci protestantského kresťanstva v anglosaských krajinách od 18. storočia. Český historik Rudolf Říčan používa pojem "evangelikalismus" pre udalosti v tomto období v zmysle "obratu k radostnému evanjeliu o spasení...": "Starý ideál západní reformace podříditi všechen svět panství Ježíše Krista tu ožil, proteplen vroucím pojetím evangelia o spasení hříšníků" (*Od úsvitu reformace k dnešku*, 1947, s. 284). Anglický historik A. Skevington Wood hovorí, že pojmy "evanjelikálne" a "metodistické prebudenie" boli v tom čase synonymá (*A Lion Handbook of the History of Christianity*, s. 436). Pri kolíske evanjelikalizmu a evanjelikálnej teológie je teda duchovné prebudenie v Británii a Amerike (britskej kolónii) v 18. storočí.

Ak prijmeme toto historické východisko pre definíciu pojmu *evanjelikalizmus*, vyplynie z neho okrem iného aj jeho teologická charakteristika. Nebude to charakteristika žiadnej cirkvi, či denominácie ("víno bolo naliate do rôznych nádob"), ani teologického systému (hnutie bolo charakteristické svojím laicizmom), ale pôjde skôr o "etos zbožnosti" (*devotional ethos* – Alister McGrath). David W. Bebbington historickou analýzou odvodil štyri základné

¹ Nie veľmi pekný preklad anglického pojmu *cessationism* – teológia, podľa ktorej charizmy skončili na konci doby apoštolov.

² Inerrantizmus – viera, že Biblia neobsahuje žiadne chyby.

prvky evanjelikalizmu (*the four qualities – the special marks*): (1) konverzionizmus – viera, že u kresťana musí dôjsť k zmene života, (2) aktivizmus – vyjadrenie evanjelia v činnom úsilí, (3) biblicizmus – zvláštny postoj k Biblii a (4) krucicentrizmus – dôraz na Kristovu obeť na kríži. Tieto tvoria štvorstran, ktorý je bázou evanjelikalizmu (*Evangelicalism in Modern Britain*, s. 2-3).

Alister McGrath vo svojej "pracovnej definícii evanjelikalizmu" uvádza "štyri centrálné interaktívne témy:" (1) Teologické a devocionálne sústredenie na Ježiša Krista, obzvlášť na jeho smrť na kríži, (2) postavenie Písma ako vrcholnej autority v otázkach spirituality, doktríny a etiky, (3) dôraz na obrátenie, "znovuzrodenie", teda náboženskú skúsenosť, ktorá mení život (4) a snaha šíriť vieru, obzvlášť prostredníctvom evanjelizácie (*A Passion for Truth*, s. 22).

Mark Noll charakterizoval evanjelikalizmus viacerými kombináciami pojmov. Kvôli lepšej plastičnosti uvediem tri štvorice jeho pojmov: (1) evanjelikálny etos charakterizuje ako "aktivistický, populistický, pragmatický a utilitaristický", (2) evanjelikálnu politickú reflexiu charakterizuje pojmami "morálny aktivizmus, populizmus, intuicionizmus, biblicizmus" a (3) evanjelikálnu teológiu tiež charakterizuje pojmami "konverzionizmus, biblicizmus, aktivizmus a krucicentrizmus" (*The Scandal of the Evangelical Mind*, s. 12, 160, 238).

Tieto charakteristiky naznačujú, že pre evanjelikalizmus je dôležité *osobné a praktické uplatnenie* evanjelia pre vlastnú spásu a spásu iných. Slovom Johna Wesleya, vodcu metodistického (historicky prvého *evanjelikálneho*) prebudenia: "Chcem poznať jednu vec - cestu do neba; ako bezpečne doplávať k tomu šťastnému brehu. Boh sám sa sklonil, aby nás vyučoval tejto ceste, práve s týmto cieľom prišiel z neba. Zapísal to do knihy. Och, daj mi tú knihu! Za každú cenu, daj mi knihu Božiu! Mám ju: tu je pre mňa dostatočné poznanie. Daj, aby som bol *homo unius libri* ... V jeho prítomnosti otváram a čítam jeho knihu, s tým cieľom, aby som našiel cestu do neba." (*Preface to the Sermons* 5). John Stott v úvode k *Basic Christianity* (1958) píše: "Čo teda máme robiť? Musíme sa oddať Ježišovi Kristovi a zasvätiť jemu samých seba, svoju myseľ i srdce, dušu i vôľu, domov i život a to osobne a bez výhrad. ... Kresťanstvo je náboženstvo záchrany. Ľudia mu neporozumejú, kým nepoznajú, že potrebujú byť zachránení (*Základy kresťanstva*, s. 6, 75). Dalo by sa teda povedať, že teológia evanjelikalizmu je *reformačná teológia s osobitne a prakticky rozvinutou soteriologiou pre evanjelizačnú prax a transformáciu každodennej morálky*.

Zároveň si treba všimnúť, že "evanjelikálny teologický étos" nielen kladie primárny dôraz na vyššie uvedené doktríny a praktiky, ale pre tento étos je rovnako dôležité aj *oslabenie významu* niektorých historicky významných cirkevných kánonov. Napr. evanjelikalizmus nepovažuje formu cirkevnej vlády za soteriologicky podstatnú, preto ju často ponecháva v kázaní a v teologickej reflexii nepovšimnutú. Podobne ani liturgické formy, či teológia sviatostí zvyčajne nie sú evanjelikálmi považované za kriticky dôležité pre spásu človeka. Za teologické heslo evanjelikalizmu by sme preto mohli považovať výzvu: *Všetko podriadiť soteriológii!*

Treba ale poznamenať, že pre evanjelikálneho teológa historická charakteristika / definícia nemôže byť záväzná, pretože k podstate jeho teologického presvedčenia patrí, že cirkev a jej teológia sa musí neustále konfrontovať s Bibliou a nemá byť podriadená žiadnej post-biblickej tradícii. V tomto zmysle sa môže nasledovník pôvodných evanjelikálov cítiť "evanjelikálnejším", pretože je presvedčený, že lepšie napĺňa biblické poverenie cirkvi, hoci nezastáva presne ich teológiu.

Pokladám tiež za dôležité povedať, že nie každá teológia vytvorená evanjelikálmi je už tým pádom evanjelikálna. Ak evanjelikálny teológ pracuje na hermeneutickej teórii, alebo textovej kritike Biblie, či dejinách cirkvi, nemusia byť jeho východiská ani metódy evanjelikálne, hoci sú biblicky verné aj všeobecne pravdivé. Musíme byť opatrní, aby sme si nepomýlili "evanjelikalizmus" s "pravým kresťanstvom". Hoci verím(e), že biblické

kresťanstvo vedie k evanjelikálnym postojom a presvedčeniu, nie je možné všetky pravdivé teologické, historické, alebo filozofické idey/fakty nazvať "evanjelikálnymi". Pravda nie je výlučným vlastníctvom ani evanjelikálov. Naopak, ak neevanjelikálny teológ/mysliteľ pracuje v rámci východísk a hraníc evanjelikalizmu, je jeho prácu možné prijímať ako evanjelikálnu. Takto evanjelikáli s obľubou citujú napr. C.S. Lewisa, alebo G. K. Chestertona.

Teologické charakteristiky evanjelikalizmu, ktoré vychádzajú skôr z Biblie ako z histórie, kladú väčší dôraz aj na také články viery, ktoré nie sú výlučne znakom evanjelikalizmu. Napr. J. I. Packer v prednáške *What did the Cross Achieve?* (1973) hovorí, že viera v kríž ako "prevzatie trestu" (*penal substitution*) je poznávacím znakom celosvetového evanjelikálneho bratstva". Toto je iste pravda, ale asi sotva je možné tvrdiť, že viera v zástupnú smrť Kristovu je doktrínou, ktorú zastávajú jedine evanjelikáli. D. M. Lloyd-Jones v prednáške *Maintaining the Evangelical Faith Today* (1952) hovorí, že "...evanjelikál verí, že Biblia je Božie slovo. ...Evanjelikáli vždy neústupne trvali na (a) biblickej doktríne hriechu, (b) ...na zástupnej obeti Kristovej na kríži, (c) ...na absolútnej nevyhnutnosti práce Svätého Ducha pri usvedčení človeka z hriechu a jeho znovunarodení, (d) ...a na tom, že cirkev Kristova vo všetkých vekoch pozostáva jedine z tých, ktorí majú živý vzťah s naším Pánom Ježišom Kristom, ktorý je výsledkom nového rodu" (*Knowing the Times*, s. 49). Toto vymedzenie evanjelikalizmu platí predovšetkým voči liberálnej teológii, ale z historického hľadiska neuvádza pôvodný akcent evanjelikálov na aktivizmus.

Keďže našou témou je evanjelikálna teológia, treba povedať, že evanjelikalizmus ako historické prebudenecké hnutie bol od začiatku v niektorých teologických doktrínach nejednotný. Hneď na začiatku to bola nezhoda medzi kalvinizmom a arminianizmom; v devätnástom storočí sa evanjelikáli nezhodli na metódach posvätenia alebo na otázke zrušenia otrokárstva; v dvadsiatom storočí sa rozdelili na miere akceptovania výsledkov modernej vedy, na postoji k ekumenizmu alebo k politickým hnutiam. Tieto nezhody viedli k dodnes trvajúcejmu problému – kto je vlastne evanjelikál? Keďže už z historického skúmania vyplýva, že evanjelikalizmus nie je charakterizovaný v prvom rade teologickým systémom, ani nejakou cirkvou, či denomináciou, je veľmi problematické upierať niekomu nárok na pomenovanie "evanjelikál", ak sa sám za evanjelikála považuje.

V článku, od ktorého sa čaká, že odpovie na otázku "Prečo evanjelikálna teológia?", nie je vhodné zamerať sa jedine na to, čo autor pokladá za pravoverné a všetkému ostatnému odoprieť pomenovanie "evanjelikál". Ako som uviedol na začiatku, k evanjelikalizmu sa hlásia fundamentalisti aj neoevanjelikáli, prestalisti aj charizmatici. Títo sa však väčšinou hlásia k tradične definovanej autorite Biblie. Väčší problém pre hnutie sú postkonzervatívci, alebo tzv. "mladší evanjelikáli", ktorí sú pripravení obetovať tradičné, všeobecne kresťanské chápanie pravdy v prospech postmoderného alebo neopragmatického pohľadu na pravdu ako na diskurz, ktorý je "pravdou" pre určité "spoločenstvo viery". Francis Schaeffer v knihe *The Great Evangelical Disaster* (1984) problém pravdy označil za "najväčší problém, ktorému my kresťania čelíme v našej generácii". To však, čo on považoval za problém, niektorí evanjelikáli považujú za veľkú príležitosť pre aktívne šírenie viery.

Odpoveď na otázku "Prečo evanjelikálna teológia?" by mohla znieť: Preto, lebo z biblického svedectva (biblicizmus) vyplýva, že Boh nahradil trest človeka ukrižovaním svojho Syna (krucicentrizmus). Toto je dobrá správa (evanjelium, evanjelikalizmus), ktorá pri správnom pochopení a prijatí pôsobí radikálnu zmenu života človeka, pokánie a znovuzrodenie (konverzionizmus) a motivuje ho k nasledovaniu Krista a k službe ľuďom (aktivizmus).

(Čitateľovi, ktorý chce vedieť viac o hlavnom prúde evanjelikalizmu v súčasnosti, odporúčam čítať dokumenty *Lausannského hnutia*.)